

ŞEHBENDERZADE FİLİBELİ AHMED HİLMİ

Amâk-ı Hayal

Hayal âleminde bir seyyah...

DESTEK YAYINLARI: 843
EDEBİYAT: 241

ŞEBBENDERZADE FİLİBELİ AHMED HİLMİ / AMÂK-I HAYAL

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Özlem Esmergül
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak İllustrasyonu: Şebnem Kurtul
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Eylül 2017 (2.000 Adet)
3. Baskı: Nisan 2020
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-292-1

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

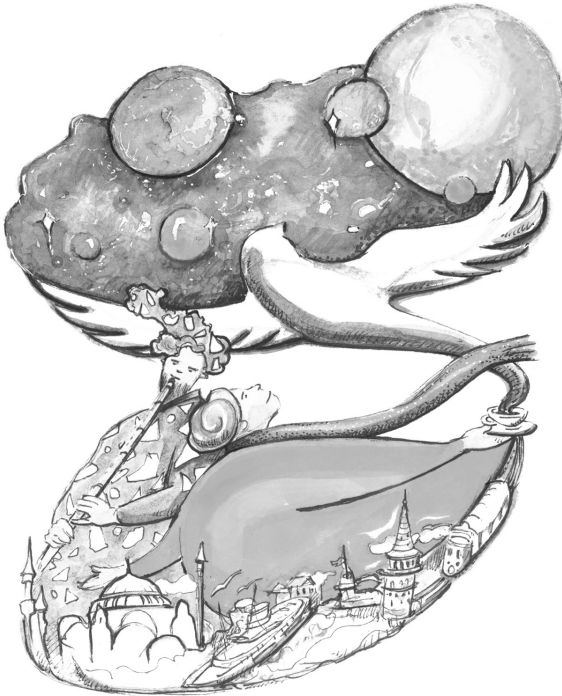
Özkaracan Matbaacılık ve
Ciltçilik San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad.
No. 62/B Bağcılar / İstanbul
Tel. (0) 212 515 49 47
Sertifika No. 12228

ŞEBBENDERZADE FİLİBELİ AHMED HİLMİ

Amâk-ı Hayal

Hayal âleminde bir seyyah...

Hayalin Derinliklerinde...

Fatih Camii'nin avlusundaydım o gün.

Akşamüzeriydi.

Hava karardı kararacak.

Kucağımda beyaz kâğıtlar...

Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi'nin *Amâk-ı Hayal* adlı kitabının dosyasını getirmiştim yanımda. Hem mezarını ziyaret edecektim, hem de burada eski bir dostumla buluşacaktık. İş çıkışı gelecekti yanıma. Evine yakın bir kafede oturup kitabın Türkçesine çalışacaktık birlikte.

Zamanın saatlerden taşıdığı tuhaf bir akışa kapılıp gitmişim. Kaç saat dolaştım o avluda, kaç saat Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi'nin mezarı başında durup bekledim, bilmiyorum. Belki uzun saatler, belki sadece tek bir an... Her şey saatlerin dışında bir zaman aralığında olup bitti.

Tarifi güç, izahatı imkânsız...

Yere bağdaş kurup beyaz kâğıtlarımı dizlerimin üzerine koyduğumu hatırlıyorum. İlk birkaç sayfasını okudum. Bir ara gözüm Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi'nin mezarına dalıp gitti. Bir adam, tıpkı benim gibi bağdaş kurmuş oturuyordu yerde.

Bıyıklarının ucunu sivriltilip havaya dikmiş. Başında siyah püs-küllü bir fes. Yüzü yuvarlacık. Şişmanca...

Gülümsemesinde bir hoşluk var.

Elini kaldırıp “Selamünaleyküm” dedi.

“Hayal mi bu?” dedim içimden ama sesimi duymuş gibi konuştu, şaşırdım.

“Hayalin derinliklerine doğru inerken keşfedilebilen bir hakikatın tam ortasındasın” dedi. “Senin dokunuşunla değişebilecek başka bir hakikate vesile olabileceğin için önemsiyorum burada olmanı.”

Burada mı?

Burası neresiydi ki?

Mezar!

Mezarda mıydım ben?

Korkuyla karışık bir merak ve şaşkınlık içindeydim.

Düşündüğüm kadar dar değilmiş gibi geldi bakınca.

“Benim adım Ahmed” dedi bıyıkları havalı adam. “Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi... Babam Süleyman Bey, şehbenderdi. Yani konsolos. Bu yüzden adımın önünde konsolosun oğlu anlamına gelen Şehbenderzade ismi vardır. Annemin adı da Şükriye. Bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Filibe’de doğdum ben. Yıl 1865... İlk eğitimimi Filibe müftüsünden aldım. Sonra İstanbul’a geldim. Galatasaray Sultanisi’ni bitirdim. Bir süre ailece İzmir’de yaşadık.”

İçimi kaplayan tedirginliğime rağmen, sözünü kesmeden dinledim Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi’yi.

Eğitimden sonra Düyun-ı Umumiye’de çalıştığını anlattı. Düyun-ı Umumiye, Osmanlı İmparatorluğu’nun dış borçlarını denetleyen bir kurum. Buradan Beyrut’a atanmış. Siyasi nedenlerle Beyrut’tan Mısır’a kaçmış. 1901’de İstanbul’a geri döndüğündeyse

dönemin padişahı Sultan Abdülhamit tarafından Fizan'a sürülmüş. Tasavvufa olan ilgisi de burada başlamış zaten.

“Tasavvufa duyduğum ilgi giderek artıyordu” dedi. “Vahdet-i vücud düşüncesine iyice yöneldim. Burada Terakki-i Osmani Cemiyeti'ne girdim ve *Çaylak* isimli bir mizah gazetesi de çıkardım. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte 1908'de İstanbul'a döndüm. Darülfünun'da felsefe dersleri vermeye başladım. Ayrıca *İttihat-ı İslam* isimli haftalık bir gazete çıkardım. Fakat bu uzun sürmedi. Gazetenin kapanması üzerine başka gazetelerde yazmaya başladım. 1910'da *Hikmet* isimli bir haftalık gazete yayımladım. Aynı yıl Hikmet Matbaa-i İslamiyesi'ni de kurdum. İttihat ve Terakki hükümetini eleştiren yazılarım yüzünden gazeteme cephe alındı. Defalarca kapatıldı. Ben de defalarca yeni gazeteler çıkardım. *Mübahese*, *Coşkun Kalender*, *Münakaşa*, *Kanat* ve *Nimet* isimlerinde kısa süreli gazeteler ve dergiler çıkararak yayıncılığa devam ettim.”

Filibeli Ahmed Hilmi, materyalizme karşı tinselciliği savunan bir Osmanlı filozofu aslında. Karşıt görüşleriyle ve sivri dilli kalemiyle kendine pek çok düşman edinmiş bir düşünür. Sonrasında Bursa'ya sürgüne gönderilmiş.

Filibeli Ahmed Hilmi, Batılılaşma süreciyle birlikte yeni bir bilim anlayışını Türk düşüncesine getirmiş ve “bilim felsefesi”nin öncüsü olmuş. Ona göre Türk düşüncesinde, bilim felsefesi önemli bir boşluk... Hayatı boyunca kırka yakın eser vermiş.

“Ekim 1914'te zehirlenerek öldüm” dedi.

Masonlukla ve Siyonizm'le mücadele eden etkin kişilerden olduğunu bilmeyen duymayan kalmamış meğer. Bu yüzden şiddetle karşı çıktığı ve düşmanı kesildiği masonlar tarafından zehirlendiği söylentileri yayılmış dört bir tarafa.

Asıl ölüm nedeni bakır zehirlenmesiymiş.

“Ölümümü olduğu gibi anlatırım ama bunu yazma” dedi. “İnanmazlar...”

“Tamam” der gibi eğdim başımı. Ellerimin titrediğinin farkındaydım.

Verdiğim sözü tutup, bu konunun şimdiye kadar konuşulageldiği gibi muallakta kalmasına göz yumacağımı söyledim.

“Gelelim seni buraya neden çağırdığım konusuna” dedi. “Benim için okurun yazdıklarımı okurken keyif alması yeterli değil. Hele bu kitabı hoş bir vakit geçirme aracı olarak görmeleri beni fazlasıyla üzer. Zira beğenilmesi kadar, anlaşılması için de yazdım *Amâk-ı Hayal*’i.

Üstüne bir de düşündürebilirim, okur kitabı okurken ya da bitirdikten sonra hakikat ve bilim üzerine birtakım sorular da sormaya başlarsa, iş amacına ulaşmış demektir ki ben de artık bu istirahatgâhımda kendimi bahtiyar hissedirim.”

Bir yazarın anlaşılacak arzusuna saygı duymak gerekirdi kuşkusuz. Çünkü kitaplar eğlenmek ya da hoşça vakit geçirmekten ziyade, hayatı yeniden anlamlandırmak için yazılırdı. Okurun zihninde bir kıvılcıma bahane olmadıktan sonra yazmanın ne önemi kalırdı ki?

Dinledikçe hak veriyordum Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi’ye. Beğenilmek kadar anlaşılacak ve bir kıvılcımın doğuşuna önayak olmak konusundaki arzusu heyecan vericiydi.

“*Amâk-ı Hayal* adlı eserimle ilgili olarak kendime aldığım bazı notları kitabın içinde dilediğim gibi tertiplemem pek mümkün olmadı” diye devam etti.

“İlaveleri akışın içine yerleştirmeye fırsat bulamadım. Sen akışa göre uygun gördüğün yerlere yerleştir. Tefrikaların çoğu yok

olup gitti ama sizin zamanınıza yetişenlerin hepsini kitaba koy. Gazetelerde unutulmaları da kitabın akışını bozmayacak şekilde uygun gördüğün yerlerine ekle. Benim için bütünlük ve anlaşılabilirlik esastır unutma.

Kitabımın artık ‘İlave Bölümler’, ‘Amâk-ı Hayal’e Ek Öyküler’ şeklinde ara başlıklardan kurtulmasını istiyorum.

Tabii zaman değişiyor, okurun da dili zamana ayak uyduruyor. Daha önce de dediğim gibi anlaşılabilirlik ve bütünlük çok önemli. Anlatımda da kelimelerimi bire bir kullanma kaygısına kapılarak anlaşılabilirliği ıskalama lütfen. Çünkü lezzet yoksa, anlaşılabilirlik da olmaz.”

Can kulağıyla dinledim.

Gariptir ama artık ne bulduğum yeri yadırgıyordum ne de konuştuğum insana karşı tedirginlik duyuyordum.

Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi’ye, bahsettiği bu kitapla ilgili istediklerini yapacağıma dair söz verip izin istedim.

“Selamete” dedi.

Ayağa kalkmak için bir iki hamle yaptım ama nafile...

Ne yaparsam yapayım kalkamıyordum yerimden.

Ayaklarım yoktu. Hatta ellerim, gözlerim, dilim, kulaklarım da yok...

Kâğıttım aslında.

Beyaz bir kâğıt...

Rüzgâr esince savrulup gittim havaya.

Oradan oraya uçup durdum bir süre.

Gövdesinden var olduğum bir ağacın dallarına yapışıp kaldım sonra. Fazlasıyla yorgundum zaten. Evimde olduğum hissiyle dinlenmeye bıraktım kendimi.

Beyaz bir kâğıdın sürprizlere açık kaderinin koynunda, belki sonsuz, belki anlık bir uykuydu benimki.

Gözlerimi açtığımda çalışma masamın başındaydım. Sabah olmak üzereydi artık.

Güneşin ilk ışıkları önümdeki beyaz kâğıda düşerken, yazmaya başladım:

“Amâk-ı Hayal...”

Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi’nin isteği üzerine “Kitaba İlave Öyküler” şeklinde aldığı notları akışı bozmayacak şekilde öykülerin arasına yerleştirdim.

Anlatımın anlaşılabilirliği ve akışkanlığı konusunda beni özgür bırakmasına duyduğum minnetle kelimelere hapsolmadan, anlamın ve anlaşılabilirliğin peşine düştüm.

Söylediğinden çok söylemek istediklerinin izini sürdüm. Çünkü Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi, okuyucularının hikâyelerle oyalanmaktan ziyade, sorgulama becerilerini kamçılayacak bir eser okumaya layık olduklarına inanıyordu.

Keşke bir fırsatım daha olsaydı da kitabın yeni düzenlenmiş halini de gösterebilseydim ona ama ne mümkün?

Günlerce ziyaret ettim mezarını. Saatlerce başında bekleyip durdum ama gelmedi, görünmedi, konuşmadı.

“Madem o gelmiyor, o halde ben de mezarın başına oturur, kulağına okumaya başlarım” diye düşündüm ve öyle de yaptım.

Bütün gece hiç korkmadan Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi’ye kitabı okudum.

Sonra bir ses işittim.

“Okkalı bir kahveyi hak ettin çocuk” dedi. “Doğrusu cesaretine hayran kaldım.”

Yüzümde bir hoşnutluk, uzanıp aldım fincanı.

İspirto ocağında pişirilmiş bir Yemen kahvesi...

Aynalı Baba’nın eliyle hazırlanmış sanki...

Mis gibi...

“Yaptığın işe çok söz söyleyecekler biliyorsun değil mi?” dedi. “Muhtemelen çoğu eleştirmek, kötülemek ve küçük düşürmek için olacaktır. Senin ne haddine bir eserin akışına karışmak? Sen kimsin, gösterdiğin bu cüret ne? Muhakkak her eserin, olduğu haliyle korunma arzusuna saygı duymak lazım gelir çocuk. Ama benim kaygım estetik değil. Sen bunu biliyorsun artık.”

“Biliyorum” dedim. “Niyetimin eserinize hizmet etmekten başka bir şey olmadığını anlamalarını dilerim. Bu konuda arzunuza yerine getirmekten başka bir çabam yok.”

“Kitaplar okunmadıktan, okunup da anlaşılmadıktan ya da anlaşılıp da bir fark yaratmadıktan sonra amacına ulaşmış sayılmazlar. Benim amacım hikâye anlatmak değildi, o deha dolu kıvılcımın okurun zihninde çakmasını sağlamaktı. Çünkü doğru soru sorulamadığında, arayacağın cevabın ne bir anlamı var, ne değeri...

Amâk-ı Hayal, doğru soruyu sorabilen okurlar için yazıldı. Bu bir sorgulama kitabıdır. Hatta bir yüzleşme. Aklın sınırlarını zorlayabilenlere... Geleneğin güvenli kollarından kurtulup bilinmezliğin tehdidine kendini korkusuzca atabilenlere... Putları yıkabilenlere... Kalıpları şekillendirebilenlere... Esnek olabilenlere... Hoşgörülülere... Düş gücü yüksek olanlara... Kelimelerin

küçük coğrafyasında yolunu yitirmeyenlere... Söyleyişe aldanmayanlara... Söylenilmemiş olanları duyabilenlere... Lisana hapsolmadan anlamaya açık olanlara... Hakikati aramaya cesaret edenlere...

Kitaba verdiğin bu düzenden sonra şimdi sana sorarım çocuk. Kitabın değeri nerede?

Anlatımında mı, lisanında mı, kurgusunda mı, Raci'de mi, Aynalı Baba'da mı?"

"Kıvılcımında..."

"O halde benden yana amacına ulaşmıştır. Şekle aldanıp içeriği yitiren nesilden olma. Hayalperestliğini terk etme. Çünkü bütün iyi icatlar, hayalperestlerin işidir.

İster edebiyatta, ister bilimde, ister sanatın herhangi bir dalında olsun, yeni olan her şeyin bir düşmana ihtiyacı vardır. Bu düzenlemeden sonra sanırım sen de epey düşman kazanacaksın. Korkma sakın. Buna sevin. İyi düşmanlar, yaratıcılığını zenginleştireceklerdir."

Fincanı ayağının dibine bırakarak teşekkür ettim.

Kalıpların, otoritelerin, geleneğin ve alışlagelmişin izinden yürümeyeceğime söz verip vedalaştım onunla.

Fakat gördüm ki, kımıldanmaya çalıştığım halde hâlâ aynı yeredeyim. Kalkıp gidemiyorum bir türlü.

Üstelik bu kez bir kâğıt kadar hafif de değilim.

Ağır ve hacimliyim.

Rüzgârın gücü de yetmiyor beni havalandırmaya.

Bir kitaptım bu kez.

Sayfalarım vardı sıra sıra dizilmiş...

Olduğum yerde kaldım, bulunmak ve okunmak üzere...
Uyandığımda çalışma masamdaydım yine.
Gün batmış, el ayak çekilmiş, herkes derin bir uykuda.
Önümdeki kitabın kapağını açıp okumaya başladım.
İçimde bir huzur, gözümde bir hayalperestin kıvılcımı:
“Amâk-ı Hayal...”

Özlem Esmegül
Editör

O halde başlamadan evvel bir iki kelam etmiş olalım...

Bu kitabı hakikate ulaşma arzusuyla dolup taşan, yaşamın anlamı ve ölümün ardındaki gizeme merak duyan insanların zevkle okuyacağına inanıyorum. Bu millet asırlar boyunca bilseniz ne çok Raci'ler yetiştirmiştir, elbette yetiştirmeye devam da edecektir.

Okura sunduğumuz bu hikâyeler, ki bunların hikâye olup olmadığı konusu üzerinde düşünmek gerekir. Bu öykülerin beğenilmesi, anlaşılması, en azından üzerinde düşünülmesi bizi çok mutlu eder.

Bu kitaba ilgi gösterilmesi insanların “ciddi” konulara yakınlık duyduğu anlamına gelir. Böylesi okurların var olduğuna inanıyorum. Çünkü bu millet hakikat arzusuyla dolu duyarlı bir kalbe sahip olduğunu defalarca kanıtlamıştır.

Ahmed Hilmi
24 Temmuz 1909

I. BÖLÜM

Raci'nin Hatıraları: Aynalı Baba'yla Tanışma

(...) Osmanlı idaresi altında bulunan en büyük ve en güzel şehirlerindendir. Ben de uzun zamandır bu şehirde, merkezdeki mahallelerden birinde oturuyordum. Oturduğum evle Hükümet Konağı arasındaki yol üzerinde insanın gözüne takılan çok şey vardı. Köhne evler, her biri üzüntü ve sefalet yuvası olan bir dolu virane, üzerinde yürünemeyecek kadar kötü sokaklar, pislik içinde çürüyen caddeler... Fakat gözüme en fazla takılan şey, evimin yakınındaki mezarlıktı.

Bu mezarlığın etrafı sağlam ve sanatçı elinden çıktığı belli ustalikle işlenmiş duvarlarla çevriliydi. Duvarda onar metre arayla o yulmuş pencereler vardı. Pencerelerdeki tunç parmaklıklar, takdiri gerçekten hak ediyordu. Mezarlığın tahta kapısının sonradan takıldığı bakınca anlaşılıyordu. Eski kapı, zamanın yıkıcı kuvvetine direnememişti...

Bu mezarlık sadece hatıraların ve ölülerin gömüldüğü bir yer değildi, ayrıca pek çok şahane eserin de içinde saklı bulunduğu bir hazineydi. Pencereden görünen kadarıyla mezar taşlarının üzerinde eski hattatların yetenekli kalemlelerinden çıkmış bir dolu

yazı vardı. Bu yazıların şiir ve edebiyat açısından oldukça değerli olduklarını düşünmek pek tabii ki mümkün...

Mezar taşlarının tepesindeki kavuklar, külahlar ve taçlar tarihi açıdan değerlendirilmeye layıktı. Uzun zamandır terk edilmiş halde duran bu mezarlığın tüyler ürpertici bir güzelliği vardı. İnsan boyunda otlarla birlikte ölü kokusu saçtığı sanılan baldıranlar, bahar mevsimiyle birlikte bütün mezarlığı kaplıyordu.

Şimdilerde şehrin orta yerinde bulunan bu mezarlık hiç şüphe yok ki zamanında şehrin kenarındaydı. Sonrasında şehir genişleyince mezarlık da ortada kalmış.

Ben her gün bu mezarlığın önünden geçiyordum ve her defasında da burayı gezme arzusu hissediyordum gönlümde. Ne var ki benimki gibi, çok değerli zamanlarının bir kısmını geçim derdine, bir kısmını da zevke ve eğlenceye ayıran gençler, mezarlıkları ziyaret etmek için boş zaman bulabilirler mi hiç?

Ben de o dönemde, değerli zamanımı çoğunlukla boş işlerle geçirirdim. Zevki ve eğlenceyi seven bir gençtim. Az önce de söylediğim gibi, bu mezarlığın önünden her gün geçtiğim halde, duvarlarının sağlamlığını ve sanatla bezeli oluşunu takdir etmek için sadece bir dakikamı feda edebilirdim.

O zamanki halimle sonraki halim arasındaki farkı açıkça gösterebilmem için kendimle ilgili birkaç şey söylemem gerekiyor. Dindar ve çok iyi bir annenin, özenli bakımı altında geçen çocukluğum, bende sökülmesi güç bir din duygusu ve yıkılmaz bir ahlaki prensip bırakmıştır. Sonrasında çok iyi bir eğitim gördüm. Son derece zeki bir çocuk olduğum için, okulda bize verilen bilgilerle ilgili yaşitlarımdan oldukça ileri bir seviyede idim.

Genellikle gençlerin yaptığı gibi okuldan çıkar çıkmaz kitaplarını bir köşeye atmazdım. Bilgimi geliştirmek için bol bol okurdum.

Bu sayede her şey hakkında az çok fikir sahibi olmuşum. Özellikle de akranlarımın yaptığı gibi kendimi dini ilimlerden uzak tutmadan, hem dünyevi hem manevi alanda bilgi sahibi oldum.

Vicdanımı sorguladığım bir zamanda, biriktirdiğim onca bilginin arasında kaybolup gitmek üzere olduğumu şaşkınlıkla fark ettim. Küfür ile imandan, kabul ile kabullenememekten, onay ile şüpheden oluşmuş garip bir şey haline gelmişim.

Kalbimle inkâr ettiğimi aklımla onaylıyordum. Aklımla reddettiğimi kalbimle kabul ediyordum. Kısacası şüphe denen ejderha, bütün varlığımı ele geçirmişti. Bir fikri ne kadar sağlam temeller ve kurallar üzerine inşa edersem edeyim, şüphe ejderhası ortaya çıktığında her şeyi yerle bir ediyordu. Keşke hiç sorgulamadan her şeyi olduğu gibi inkâr ederek, hiç olmazsa tereddütsüz, rahat bir noktada kalabilseydim ama ne mümkün! Reddetmek başka şey, şüphe etmek başka...

Şüphe ejderhası her doğru düşüncenin düşmanıydı. İster kabul olsun, ister ret... Kesinlik iddia eden hiçbir meseleyi kabul etmiyordu. Hayatın içindeki durumları ve olayları, fikrin dışarıya yansıma şekli olarak kabul edersek, benim de ne büyük bir ıstırap içinde ve dayanılmaz bir cehennemde olduğum anlaşılır. Başkaları için doğal olan şeyler, benim için öyle değildi. Her biri başka bir şekil alıyordu. Bu yüzden aşktan yana da paradan yana da çok şanssızdım. Kendimi başkalarına kapatmışım, insanlardan kaçır olmuşum.

Bu beter durumun içinde yaşarken ancak sarhoş olup kendimden geçtiğimde azıcık da olsa rahatlayabiliyordum. Sürekli içtiğim için bedenim helak olmuştu artık. Bir gün bütün manevi gücümü toplayarak kendimi bu avarelikten kurtardım. Şüphe ejderhasını yok edebilecek birtakım deliller bulabilmek için kendimi eğitime ve araştırmalara adadım. Yeniden batını ilimlerle ilgilenerek bu